

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту
України
ХНУРЕ

Лімонова Людмила Олександрівна

каф. Економічної кібернетики

Системний підхід як методологічна
основа дослідження, аналізу та
моделювання
соціально-економічних систем

6.030502

Харків

2010

Содержание

Введение.....	3
Теория.....	4
Визначення системного підходу.....	4
Основні принципи системного підходу.....	4
Головні аспекти системного підходу.....	5
Системний підхід в управлінні.....	5
Практика.....	7
Контрольні запитання та завдання.....	7
Текущий контроль знань.....	8
Поточна перевірка знань.....	8
Выводы.....	9
Словарь терминов.....	10
Перечень ссылок.....	32

Системний підхід - загальнонауковий методологічний напрямок, щодо розробки методів та способів теоретичного дослідження складно організованих об'єктів. Системний підхід виходить, перш за все, з якісного аналізу цілісних об'єктів та явищ і розкриття механізмів інтеграції їх частин у ціле.

Теорія

Визначення системного підходу

Раціональна регуляторна політика є запорукою успішного реформування економічних процесів, направлених на забезпечення стабільного економічного розвитку як кожного регіону, так і держави в цілому. У свою чергу для підвищення ефективності та якості регуляторного впливу на всіх рівнях важливим є дотримання принципів системного підходу.

Системний підхід - загальнонауковий методологічний напрямок, щодо розробки методів та способів теоретичного дослідження складно організованих об'єктів. Системний підхід виходить, перш за все, з якісного аналізу цілісних об'єктів та явищ і розкриття механізмів інтеграції їх частин у ціле.

Основні принципи системного підходу

Методологія системного підходу базується на наступних основних принципах.

1. Принцип багатоплановості полягає у тому, що будь-який об'єкт розглядається у декількох планах, аспектах. Наприклад, як якісна одиниця, що має свої специфічні особливості, як частина своєї макросистеми та інші.

2. Принцип багатомірності полягає у тому, що будь-який складний об'єкт характеризується великою сукупністю властивостей, які об'єднані в групи (кластери), кожен з яких описує ті чи інші його особливості.

3. Принцип ієрархічності полягає у тому, що вивчення складних об'єктів має базуватися на уявленні про ієрархічності їх структури, а саме на уявленні про розміщення частин або елементів цілого у порядку від вищого до нижчого. Ієрархічну структуру мають не тільки моделі складу системи (системи - підсистеми-елементи), а також властивості якості цих систем та критерії, що використовуються для їх оцінки.

4. Принцип різнопорядковості властивостей полягає у тому, що ієрархічність будови системи та її властивостей породжує закономірності різного порядку. Одні закономірності притаманні усім рівням ієрархії, а саме усій системі. Інші належать тільки деякій групі рівнів, треті притаманні тільки елементам одного рівня, а четверті - тільки для окремих елементів одного рівня.

5. Принцип динамічності полягає у тому, що системний підхід вимагає розглядання досліджуваних об'єктів у їх розвитку на всіх етапах життєвого циклу.

У теперішній час системний підхід використовується у різних областях багатьох наук, у

практиці соціального управління, у рішенні крупних та складних соціально-економічних проблем та інші.

Головні аспекти системного підходу

Системний підхід тісно пов'язаний з теорією систем. Використання її в управлінні дозволяє розглядати регіон як єдність його складових частин та зовнішнього простору, з яким вони тісно зв'язані. Згідно теорії систем характерними ознаками регіону як складної, великої системи можна визначити наступні :

- сукупність підприємств різних типів і форм власності, що діють у регіоні;

- діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування;

- наявність окремих підсистем як складових єдиного цілого;

- ієрархічність структури управління з вертикальними та горизонтальними зв'язками між підсистемами, яка поєднує в собі принципи централізованого та децентралізованого управління;

- циркулювання в системі великих потоків інформації.

Згідно загальної теорії систем доцільним вважається виділення трьох аспектів системного підходу: функціонального, елементного та організаційного.

Функціональний аспект вивчає та визначає коло функцій, які повинна виконувати система і відповідні підсистемі. Функціональні підсистеми, що складаються з функцій однакової цільової спрямованості, визначають коло завдань та формулюють логіку дії системи. Функціональними підсистемами регіону як об'єкту визначають промислову політику в регіоні, політику підтримки малого та середнього бізнесу, бюджетну політику, інвестиційну політику та інші.

Елементний аспект передбачає дослідження об'єкта системи і встановлення його елементного складу. Елементними підсистемами регіональної політики визначають людські і матеріальні ресурси, виробничий потенціал, фізичну інфраструктуру тощо.

Організаційний аспект встановлює структуру системи, визначає та реалізує завдання відповідно до функціонального призначення. Організаційними частинами підсистем виділяють підприємства всіх типів та форм власності, органи державної влади та місцевого самоврядування, об'єкти ринкової інфраструктури.

Органи державного управління та місцевого самоврядування, встановлюючи законодавче та нормативне забезпечення різних соціально-економічних процесів у регіоні формують регіональну регуляторну політику з метою сприяння його стабільному розвитку.

Системний підхід в управлінні

Системний підхід в управлінні, окрім того, включає раціональне поєднання функцій управління соціально-економічним розвитком регіону як по вертикалі так і по горизонталі.

Вертикальне регулювання передбачає знаходження оптимальних форм взаємодії регіону з центральними органами державної влади, міністерствами та відомствами за умови збереження достатньої самостійності регіонів у вирішенні проблем їх соціально-економічного розвитку.

Горизонтальне регулювання означає налагодження взаємовигідних стосунків з іншими регіонами країни, участь у виконанні загальнонаціональних та міжрегіональних соціально-економічних програмах, взаємне погодження дій представниками органів регіонального управління при реалізації комплексних проектів.

Вертикальна та горизонтальна регіональна регуляторна політика складається з ряду наступних регуляторних дій: економічне, соціальне, адміністративне регулювання, дерегулювання.

Економічне регулювання впливає на поведінку суб'єкта господарювання при прийнятті ним рішень у сфері виробничої діяльності (регулювання підприємницької діяльності, регіональна цінова політика, дотримання антимонопольного законодавства тощо). Методи економічного регулювання визначають структуру господарського комплексу регіону, динаміку виробництва, обміну, розподілу та споживання через систему інструментів та важелів.

Соціальне регулювання впливає на утворення фондів соціального страхування, соціального захисту людини, а також на формування загальнодержавних та регіональних фондів, необхідних для відтворення трудового потенціалу і забезпечення соціального суспільного розвитку. Соціальне регулювання передбачає встановлення стандартів та регульованих правил у сфері освіти, охорони здоров'я, соціального захисту населення, охорони праці та захисту навколишнього середовища.

Адміністративне регулювання класифікують як таке, що визначає порядок, перелік та кількість управлінських процедур при реалізації того чи іншого заходу, який здійснюється суб'єктами регіонального соціально-економічного регулювання.

У комплексі всі ці заходи складають регіональну регуляторну політику, метою якої є досягнення попередньо поставлених показників соціально-економічного розвитку регіону. У випадку, якщо темпи досягнення цих показників є незадовільними, необхідно застосувати політику дерегулювання.

Дерегулювання означає перегляд або скасування певних видів регуляцій, що стосуються економічної діяльності суб'єктів господарювання в регіоні. Надмірна зарегульованість обмежує конкуренцію, ефективність та мобільність використання ресурсів, сприяє розвитку тіньового сектора економіки.

Практика

Контрольні запитання та завдання

1. Дайте визначення системному підходу.
2. На яких принципах базується методологія системного підходу ?
3. Визначить характерні ознаки регіону як складної системи.
4. Яким чином здійснюється поєднання функцій управління соціально-економічним розвитком регіону?
5. Назвіть регуляторні дії з боку держави щодо розвитку регіону.
6. Визначить сутність дій щодо дерегулювання з боку держави.

Література для самостійного вивчення

Уважно вивчить основні терміни, що наведені в глосарії, це надасть суттєву допомогу при вивченні матеріалу курсу.

Текущий контроль знань

Поточна перевірка знань

Тест №1

Системний підхід - це:

- набір засобів для управлінців
- засіб мислення по відношенню до організації та управління
- набір принципів для управлінців

Тест №2

Принцип багатоплановості відноситься до основних принципів методології комплексного підходу?

- Верно Неверно

Тест №3

До характерних ознак регіону як складної системи можна віднести сукупність підприємств різних типів і форм власності?

- Верно Неверно

Раціональна регуляторна політика є запорукою успішного реформування економічних процесів, направлених на забезпечення стабільного економічного розвитку як кожного регіону, так і держави в цілому. У свою чергу для підвищення ефективності та якості регуляторного впливу на всіх рівнях важливим є дотримання принципів системного підходу.

Словарь терминов

Автономія

право на самоврядування у визначених межах, надане законом (Конституцією) частині державної території Автономна територіальна одиниця самостійно вирішує питання, віднесені до її компетенції центральною владою

Агломераційна економія

зниження собівартості виробництва одиниці продукції внаслідок його територіальної концентрації в одному пункті (промисловому центрі, промисловому вузлі тощо). В регіональній науці існує також поняття від'ємної агломераційної економії -збитки, зумовлені концентрацією виробництва у великих містах і агломераціях населених пунктів внаслідок зростання вартості життя, цін на землю, транспортних витрат, а також витрат на попередження забруднення довкілля.

Агроекосистема

залучена суспільством до сільськогосподарського виробництва частина навколишнього природного середовища, що у функціональному відношенні зберігає особливості речовинно-енергетичного обміну природних екосистем, але територіальне прив'язана до агроландшафтів

Адміністративно-територіальна одиниця

складова частина державної території, яка утворюється відповідно до системи територіального устрою.

Адміністративно-територіальний устрій

поділ території країни на окремі частини - адміністративно-територіальні одиниці (краї, області, провінції, штати, департаменти, губернії, волості, райони та ін.), на основі якого створюються і діють органи державної влади і управління на місцях В Україні такими частинами є області, райони, міста, райони в містах, села, селища, Автономна Республіка Крим. Адміністративно-територіальний устрій будь-якої держави зумовлений її соціальною природою, традиціями історичного розвитку, завданням і метою органів влади.

Бюджетне регулювання

збалансування (вирівнювання) доходів і витрат як по вертикалі, так і по горизонталі бюджетної системи. Вирівнювання бюджетної системи по вертикалі означає збалансування доходів і витрат державного бюджету з одного боку, і місцевих бюджетів на всіх рівнях управління (області, районів, міст районів у містах, сіл, селищ) - з другого. Вирівнювання бюджетної системи по горизонталі означає збалансування доходів і витрат між «бідними» і «багатими» територіями.

Бюджетні права територій

компетенція органів влади адміністративно - територіальних одиниць щодо складання, затвердження і виконання відповідних місцевих бюджетів.

Валовий внутрішній продукт (ВВП)

макроекономічний показник статистики народного господарства, який розраховується як сукупна вартість кінцевої продукції підприємств, галузей матеріального виробництва і сфери послуг, що знаходяться на території країни. Він включає споживчі товари, валові приватні інвестиції, урядові закупівлі товарів і послуг. ВВП - сукупний доход, вироблений на території країни, в т.ч. і тих підприємств, які належать іноземним власникам.

Види іноземних інвестицій

сукупність видів, в яких можуть бути здійснені інвестиції, зокрема іноземна валюта, будь-яке рухоме і нерухоме майно та пов'язані з ним майнові права (права власності на частку (пай) у статутному фонді юридичної особи), виражені у конвертованій валюті; грошові вимоги і права на вимоги виконання договірних зобов'язань.

Виробничо-територіальні зв'язки

просторові відносини між виробничими підприємствами, об'єднаннями, а також між групами підприємств і об'єднань, галузей виробництва в межах територіальних одиниць різного рангу (одиниць адміністративно-територіального поділу, економічних районів, країн, крупних регіонів і т.д.). Виробничо-територіальні зв'язки формуються в процесі розвитку географічного поділу праці. Включають обмін різноманітними видами сировини, палива, обладнання, напівфабрикатів, готових промислових виробів, сільськогосподарської продукції в процесі відтворення: проявляються головним чином у вигляді потоків вантажів між центрами виробництва і районами споживання.

Витрати інвестиційні

капіталовкладення фірм у закупівлю майна, устаткування, будівництво, збільшення запасів.

Відкрите суспільство

суспільство з відкритою економікою, в якому принцип демократизму перенесено в економічну і соціальну систему. Яскравою ознакою відкритості є "прозорість" економіки, інформації, кордонів.

Відтворення населення

процес збереження в часі і просторі конкретно історичної міри даного населення, його кількості та якісного складу

Галузеве управління

управління, що спрямовується на вирішення основного завдання галузі - задоволення потреб економіки в окремих видах продукції, робіт і послуг

Галузеві райони

одиниці територіальної диференціації розвитку окремих галузей. Галузеві райони виділяються за допомогою економічних показників, що характеризують окрему галузь, наприклад, промислові, сільськогосподарські, транспортні, інфраструктури райони

Галузі високої технології

галузі, які відзначаються високою наукомісткістю і складною технологією. Їх виділяють в статистиці ООН. Сюди відносять електротехнічну і електронну промисловість, виробництво промислових і наукових приладів, деякі галузі машинобудування і хімічної промисловості, авіаракетну промисловість, виробництво обчислювальної техніки

Галузь господарства

сукупність підприємств і організацій, об'єднаних спільністю функцій, які вони виконують в системі територіального поділу праці

Географічне положення

просторова адреса об'єкту, що характеризує його зв'язок з найближчим географічним оточенням і просторове відношення до інших об'єктів

Географічний поділ праці

просторова диференціація трудової діяльності в процесі розвитку суспільства, яка проявляється у виробничій спеціалізації окремих економічно взаємопов'язаних територіальних утворень різного таксономічного рангу (країн, районів, центрів), в розвитку міжрайонної (міжнародної) кооперації, обміну спеціалізованою продукцією і послугами

Географічний простір

складний земний планетний простір, розташований на конкретній території, який розвивається в часі і охоплює всі сфери географічної оболонки: літосферу, гідросферу, атмосферу, біосферу і соціосферу. В основі сучасного комплексно-інтегрованого підходу до розуміння сутності географічного простору лежить визнання тісного зв'язку просторового аспекту з часовим, або про просторово-часову структуру географічного простору-часу

Глобальність

географічний принцип, який вимагає обов'язкового співвідношення локальних, регіональних, національних, континентальних і зональних та інших часткових проблем з їх світовим (глобальним) "фоном". Необхідність включення принципу глобальності в географічний метод викликана такими емпірично обґрунтованими фактами: усі сучасні глобальні проблеми (енергетична, екологічна, демографічна, ресурсна) мають чітку географічну інтерпретацію, усі ці проблеми спочатку з'являються (і можуть спостерігатися) не на глобальному, а на більш низьких географічних рівнях - регіональному, локальному

Господарський механізм

сукупність організаційних структур і конкретних форм господарювання, методів управління і правових норм, за допомогою яких суспільство використовує економічні закони з урахуванням історичної специфіки, що склалася

Делеговані державою повноваження

повноваження державної влади, які делеговані виконавчим органам місцевого самоврядування та місцевим органам державної виконавчої влади

Демоніполізація

політика, що проводиться державою і її органами, спрямована на утримання монополізму і розвитку конкуренції. Головним інструментом такої політики є прийняття антимонопольних законів, сприяння створенню та існуванню конкуруючих підприємств, фірм, компаній

Депресивні райони

райони, які в минулому одержали достатній економічний розвиток, а потім, в силу ряду причин (циклічної або структурної кризи, зміни економіко-географічного положення) втратили стимул економічного розвитку і прийшли в занепад

Державна регіональна політика

це сукупність організаційно-правових та економічних заходів, що здійснюються державою у сфері регіонального розвитку відповідно до її стратегічних і поточних цілей та завдань. Як складова державної економічної політики, вона базується на принципах державотворення, демократії та загальнолюдських цінностей, її стратегічна мета полягає в тому, щоб поєднати інтереси держави і окремих регіонів, розв'язати проблеми територіального устрою, перевести необхідні функції й ресурси на регіональний рівень, створити сприятливі умови для розширення економічних можливостей та забезпечення стабільності розвитку кожної територіальної ланки господарської системи

Державна територія

частина земної кулі, яка належить певній державі та в межах якої вона здійснює своє територіальне верховенство. Державна територія обмежується державними кордонами. Склад державної території визначається законом про державний кордон

Державне регулювання

форма цілеспрямованого впливу держави на економіку з метою забезпечення або підтримання її функціонування у заданому режимі чи для зміцнення і розвитку економічних явищ або їх зв'язків. Здійснюється за допомогою системи норм і заходів. Останні регламентують поведінку господарських суб'єктів через адміністративні методи впливу, закони, накази, інструкції, а також через систему економічних методів, регуляторів - ціни, податки, банківські відсотки, санкції тощо

Державний бюджет

кошторис доходів і витрат держави на певний період часу, найчастіше на рік, складений з зазначенням джерел надходження державних доходів і напрямків, каналів витрати коштів

Державний кордон

лінія, яка встановлює межі державної території і має відповідний міжнародно-правовий статус.

Децентралізація управління

передача функцій управління від центральних органів влади місцевим органам, розширення кола повноважень нижніх рівнів органів управління

Диверсифікація

(зміна, різноманіття) - 1) розширення номенклатури продукції, яке проводиться окремими підприємствами та їх об'єднаннями

2) Ускладнення галузевої структури господарства

Діяльність інноваційна

1) спрямована на пошук можливостей, що забезпечують практичне використання наукового, науково-технічного результату та інтелектуального потенціалу з метою одержання нового чи поліпшеного продукту, способу його виробництва і задоволення, суспільних потреб у конкурентоспроможних товарах і послугах;

2) форма діяльності, що здійснюється з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво і соціальну сферу. Вона включає випуск і поширення принципово нових видів техніки та технології; прогресивні міжгалузеві структурні зрушення; реалізацію довгострокових науково-технічних програм з великими строками окупності витрат; фінансування фундаментальних досліджень для здійснення-якісних змін у стані продуктивних сил; розробку та впровадження нової, ресурсозберігаючої технології, призначеної для поліпшення соціального і економічного становища; діяльність, зумовлену результатами маркетингових досліджень, яка охоплює науково-технічні розробки; інженерну підготовку виробництва; технічні, організаційні та інші нововведення; формування інвестиційної політики; реальне інвестування новацій та нововведень.

Діяльність науково-інформаційна

сукупність дій, спрямованих на задоволення потреб громадян, юридичних осіб і держави у науково-технічній інформації, що полягає в її пошуку, збиранні, аналітично-синтезованій обробці, фіксації, зберіганні та поширенні

Діяльність науково-технічна

діяльність у галузі науки і техніки, що ґрунтується на фундаментальних та прикладних наукових дослідженнях, з метою доведення їх результатів до стадії практичного використання.

Економетрія

частина економічної науки, що займається розробкою і застосуванням математичних і передусім економіко-статистичних методів аналізу економічних процесів, обробкою статистичної економічної інформації.

Економікс

економічна теорія, частина економічної науки, що вивчає теоретичні основи економічних процесів. Термін впроваджений в широкий обіг британським вченим-економістом А.Маршалом і певною мірою замінив використовуване поняття "політична економія", надавши йому більшу практичну спрямованість. Головним предметом "економікс" є теорія попиту і пропозиції, встановлення ринкової рівноваги, ринкова конкуренція, поведінка виробників і споживачів на ринку

Економічна інтеграція

узгоджений розвиток і взаємне доповнення підприємств, галузей господарства, регіонів і держав в інтересах ефективнішого використання ресурсів і повнішого задоволення потреб учасників цього процесу у відповідних товарах і послугах

Економічне середовище

сукупність економічних умов розвитку підприємництва, ділового життя; передбачає наявність потужних стимулів до праці, економічної свободи, що включає вільне переміщення всіх ресурсних компонентів виробництва.

Економічне зростання

1) збільшення масштабів сукупного виробництва і споживання в країні, що характеризується передусім такими макроекономічними показниками, як валовий національний продукт, валовий внутрішній продукт, національний доход. Економічне зростання вимірюється темпами приросту цих показників за певний період часу (відношення показників у кінці та на початку періоду або відношення приросту показника до його початкового значення);

2) спостерігаємо на графіку (кривій росту) збільшення об'ємних показників економічної діяльності в результаті збільшення кількості факторів виробництва або удосконалення техніки і технології.

Економічний потенціал

сукупна здатність економіки країни, її галузей, підприємств здійснювати виробничо-економічну діяльність, виробляти продукцію, товари, послуги, задовольняти потреби населення, забезпечувати розвиток виробництва і споживання. Економічний потенціал країни визначається її природними ресурсами, засобами виробництва, трудовим і науково-технічним потенціалом, накопиченим національним багатством.

Економічний розвиток регіону

це процес, який повинен забезпечити зростання економічного добробуту населення регіону шляхом ефективного використання всіх місцевих ресурсів

Економічно активне населення

- частина населення, зайнята суспільне корисною діяльністю, яка приносить їм прибуток. До нього включаються не лише фактично працюючі, а й безробітні, які шукають оплачувану роботу.

Еластичність

міра зміни одного показника по відношенню до зміни іншого, від якого залежить перший. Математично - це похідна від одного показника по іншому, зміна одного показника, зумовлена прирощенням іншого показника на одиницю

Закрита економіка

економіка, яка не бере участі в міжнародній торгівлі

Комплексна програма регіону

намічена до здійснення у визначений період та узгоджена за ресурсами, виконавцями і термінами система соціальних, економічних, екологічних, виробничих, науково-дослідницьких і організаційно-управлінських заходів, спрямованих на розв'язання значної господарської проблеми.

Конкуренція

умови, коли кількість осіб або підприємств на ринку настільки велика, що поведінка кожного з них не впливає на рівень цін. Конкуренція - це суперництво між виробниками за кращі, економічно вигідніші умови виробництва і реалізації продукції

Консолідований бюджет

складається з державного бюджету України і місцевих бюджетів.

Конурбація

міська агломерація поліцентричного типу, тобто та, ядрами якої є декілька більш або менш однакових за розмірами і значущістю міст. Вона включає декілька агломерацій (3-5), які зрослися або розвиваються у тісному взаємозв'язку

Локальний агропромисловий комплекс

сформоване на підставі інтеграції змісту і кордонів територіальне утворення, що поєднує сільськогосподарські райони, типи використання земель, типи організації сільськогосподарської території, виробничі типи сільськогосподарських підприємств, сировинні зони тих підприємств харчової промисловості, що знаходяться в ядрах локальних АПК

Місцеве самоврядування

інституція організації влади і форма управління містами, селами, селищами та іншими адміністративно-територіальними одиницями як через посередництво виборчих органів (Рад та їх виконавчих структур), так і безпосередньо всім населенням. Це самоорганізація громадян. яка

самостійно вирішує віднесені законом до її компетенції питання, спираючись на власну фінансово-економічну основу.

Місцевий бюджет

фонди фінансових ресурсів, що знаходяться в розпорядженні місцевих органів влади, розподіл грошових доходів і витрат адміністративно-територіальних одиниць на певний період. Розробка, затвердження і виконання місцевого бюджету здійснюються місцевими органами влади відповідного рівня самостійно в інтересах населення, що проживає на певній території

Місцеві Ради народних депутатів

органи народовладдя в територіально-адміністративних одиницях, законодавчі та виконавчо-розпорядчі органи, що формуються за принципом виборності. Діяльність місцевих Рад регламентується законами країни.

Монополізм

1) панування на ринку товарів і послуг одного виробника, продавця або відносно невеликої групи виробників, продавців, що об'єдналися з метою захоплення ринку, витіснення конкурентів, що продають такий самий чи аналогічний товар, або для контролю цін;

2) дії господарюючих суб'єктів, органів управління, спрямовані на усунення конкуренції, встановлення домінуючого положення одного учасника ринку завдяки нечесній конкуренції і витіснення інших учасників.

Муніципалізація

процес переходу об'єктів приватної власності (як правило, на основі викупу) до корпоративної власності територіальних колективів і органів місцевого самоврядування. Муніципалізація в Україні тривалий час матиме інший зміст і розглядатиметься як форма роздержавлення державного майна, як шлях трансформації комунальної власності у колективну власність органів місцевого самоврядування

Муніципальна власність

форма корпоративної (колективної) власності, що перебуває у використанні, володінні, розпорядженні міст, сіл, селищ, інших населених пунктів та їх виборчих органів місцевого

самоврядування.

Науково-технологічна зона

це певна територія, на якій є вищий навчальний заклад (чи кілька), науково-дослідний центр міжнародного рівня та відповідна технологічна інфраструктура задля впровадження наукових розробок в практику. Сукупність цих трьох компонентів, а також наявність венчурного (ризикового) капіталу, висококваліфікованих кадрів дає можливість зменшити час від наукової розробки до її впровадження у виробництво.

Науково-технологічні парки (технопарки)

це менші за територією зони, де навколо технічного університету чи науково-дослідного центру розміщується декілька фірм, що займаються впровадженням своїх розробок в галузі високих технологій та наукоємних виробництв.

Наукомісткі галузі економіки

ті, в яких обсяг витрат на НДДКР перевищує 2% обсягу умовно-чистої продукції галузі. До них належать -мікроелектроніка, виробництво ЕОМ, робототехніка, наукове приладобудування, авіаракетно-космічна техніка, хімічна промисловість (полімери, композити) хімічних матеріалів для електроніки (рідких кристалів, особливо чистих речовин, високоміцної кераміки, тощо).

Нововведення

1) комплексний процес розробки, поширення і використання нового практичного засобу для нового або кращого задоволення вже відомих потреб людей; одночасно це процес, що стосується введення такого засобу або зміни у соціальні чи будь-які інші середовища, в яких здійснюється життєвий цикл нововведення;

2) процес втілення та поширення нових видів продуктів, послуг, технологічних процесів, ідей, методів роботи тощо в господарську практику

Нововведення економічне

нові методи господарського управління наукою та виробництвом через реалізацію функцій прогнозування, ціноутворення, мотивації та оплати праці, оцінки результатів діяльності

Нововведення організаційно-управлінське

методи, форми і структури організації науково-технічних процесів, а також методів управління різними ланками суспільного господарства за допомогою планування, фінансування, ціноутворення, матеріального стимулювання тощо.

Об'єкт розміщення

будь-яка дискретна технологічно самостійна одиниця (підприємство, поєднання підприємств). "Розміщення" як захід найчастіше має відношення до розміщення не нових підприємств, а нових потужностей на старих підприємствах, щось на зразок "розміщення замовлення", тому об'єкт розміщення - це категорія регіональної економіки.

Освоєння території

одна з форм прояву процесу розміщення продуктивних сил або включення в географічний поділ праці територій, на яких до цього був природний незмінений ландшафт

Паспорт території (населеного пункту, регіону)

система основних показників економічного і соціального розвитку та екологічного стану, складова частина Єдиної статистичної інформаційної системи. До паспорта основних показників економічного і соціального розвитку можуть вводитися нові показники відповідно до завдань розвитку регіонів та вилучатися ті, що втратили своє значення.

Підприємництво

- 1) форма діяльності у сфері виробництва товарів і надання послуг з метою отримання прибутку;
- 2) самостійна ініціатива, систематична, на власний ризик, діяльність щодо виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг і торгівлі з метою одержання прибутку

Планування

процес формування цілей, визначення пріоритетів, засобів і методів їх досягнення. План - результат планування, мотивована модель дій, створена на основі кон'юнктурного прогнозу економічного середовища і поставленої мети.

Планування директивне

передбачає обов'язковий для виконання характер затверджених показників (державне замовлення, ліміти).

Планування індикативне

має інформаційний, орієнтуєчий характер (контрольні цифри, економічні регулятори).

Планування регіональне

заходи щодо розробки та здійснення програм економічного і соціального розвитку окремих регіонів країни в межах загального національного плану (програми); у більш широкому розумінні - відображення в національних планах і програмах державної політики регіонального розвитку.

Політика регіонального розвитку

цілісна сукупність заходів, спрямованих на оздоровлення природного середовища та стимулювання ефективного соціально-економічного розвитку регіонів, раціональне використання їх ресурсних потенціалів і пріоритетів, забезпечення сприятливих умов життєдіяльності населення, вдосконалення територіальної організації суспільства

Політичний розвиток

процес, в ході якого в результаті взаємодії різних політичних сил відбуваються зміни в політичній поведінці, політичній культурі, в політичній системі суспільства.

Постіндустріальний розвиток

етап розвитку продуктивних сил суспільства, при якому рівень економічного розвитку країни буде визначатись не за роллю в світовому промисловому виробництві, а за місцем даної країни в виконанні світових управлінсько-інформаційно-технологічних функцій

Потенціал території (потенційна місткість території)

відношення між фактичною та граничною (або граничне допустимою) густотою об'єктів або явищ

на даній території при змінних умовах (з урахуванням додаткових витрат, організаційних заходів, залучення нових ресурсів, технічного прогресу тощо).

Преференції місцевим органам влади

пільги та додаткові повноваження, що надаються центральною владою місцевій владі в галузі економіки та фінансів

Природно-ресурсний потенціал

сукупна продуктивність природних ресурсів, засобів виробництва і предметів споживання, яка виражається у їх сукупній споживчій вартості. Компоненти ПРП - мінеральні, водні, земельні, лісові, фауністичні, природно-рекреаційні

Програма комплексна

це намічена до здійснення у визначений період та узгоджена за ресурсами, виконавцями і строками система соціальних, економічних, виробничих, науково-дослідних, організаційно-господарських заходів, виконання яких повинно забезпечити розв'язання значної господарської проблеми

Проект інноваційний

великий і складний проект (програма) створення та (або) впровадження технічних, технологічних та інших новацій інвестиційного характеру, що здійснюються спеціальними науковими організаціями, конструкторсько-технологічними та освітянськими центрами, інститутами ринкових реформ протягом тривалого часу (більше року) для конкретної фірми на її замовлення, а також на галузевому, регіональному або загальнодержавному рівнях управління економікою

Процес розміщення продуктивних сил

будь-які зміни економіко-географічного ландшафту за досліджуваний відтинок часу. Процес розміщення не буде спостерігатись, якщо відсутній будь-який розвиток економіки.

Регіон

в перекладі з латинської означає область, район, місцевість. Найчастіше він застосовується для

визначення різних територіальних ланок однієї країни: адміністративно-територіальних одиниць, національних, державних або державно-адміністративних одиниць, економічних районів, спеціальних (вільних) економічних зон, окремих природних зон та ін., але вживається також стосовно частини території кількох країн (наприклад, Донбас - частина території України та Росії), групи країн (наприклад, Латиноамериканський регіон) чи навіть кількох континентів (наприклад, Євразійський регіон).

Регіоналізація

- 1) розвиток, зміцнення економічних, політичних та інших зв'язків між областями або державами, що входять до одного регіону;
- 2) виникнення регіональних об'єднань держав.

Регіоналізм

- 1) підхід до розгляду і розв'язання економічних, соціальних, екологічних, політичних та інших проблем під кутом зору інтересів та потреб того чи іншого регіону,
- 2) сучасний політичний рух у Європі за компромісне поєднання позитивних рис унітарного і федеративного державного устрою

Регіоналістика

узагальнюючий термін, що відбиває розуміння як регіональних проблем, так і наук, що займаються їх вивченням. В більш вузькому розумінні - науковий напрямок, що має предметом регіональну проблематику.

Регіональна економіка

наукова дисципліна, яка вивчає закономірності розміщення продуктивних сил, розвитку міст і районів. Досліджує просторовий аспект розвитку господарства, його галузей, вивчає фактори розміщення продуктивних сил і регіонального розвитку, формування регіональних ринків, організацію простору в процесі господарського освоєння

Регіональна політика

сукупність заходів, спрямованих на оздоровлення природного середовища та стимулювання

ефективного соціально-економічного розвитку регіонів, раціональне використання їх ресурсних потенціалів і пріоритетів, забезпечення сприятливих умов життєдіяльності населення, вдосконалення територіальної організації суспільства.

Регіональний ринок

це система стійких взаємовідносин між економічними суб'єктами і (або) їхніми об'єднаннями, економічні інтереси яких можуть бути реалізовані тільки (виключно) на даній території

Регіональний розвиток

зміцнення потенціалу території з орієнтацією на соціальні пріоритети, що пов'язане із забезпеченням природно-господарської та структурної збалансованості, створенням нових необхідних ланок, подоланням деструктивності окремих компонентів, стимулюванням внутрішніх та міжрегіональних зв'язків.

Ресурси територіальні

частина поверхні земного суходолу з притаманними їй природними, а також створеними в результаті людської діяльності властивостями і ресурсами. Територіальні ресурси - особливий вид ресурсів, який характеризується протяжністю (площею), особливостями географічного положення, певним типом природного ландшафту, ступенем господарського освоєння, здатністю виконувати роль просторового базису діяльності суспільства.

Ресурсний потенціал регіону

перелік засобів, можливостей і здатностей території регіону, які використовуються або можуть бути використані для його самодостатнього розвитку

Сировинні зони підприємств харчової промисловості

умовні ареали, що формуються навколо молокозаводів, олійниць, цукрових заводів та інших підприємств, до складу яких входять сільськогосподарські підприємства, що постачають свою продукцію на переробку. Можуть формуватись як на умовах контрактації (укладання угод), так і стихійно.

Система управління

сукупність пов'язаних, узгоджених методів і засобів управління економікою, господарством, що використовуються органами управління, управлінським апаратом. Система управління економікою являє ієрархічну структуру, поділену на рівні. Система управління економікою країни поділяється на територіальні та галузеві системи (підсистеми другого рівня), які, в свою чергу, включають локальні системи управління підприємствами, організаціями, фірмами. В функціональному відношенні система управління будь-якого рівня включає в якості складових частин системи прогнозування, економічного аналізу, планування, організації, оперативного регулювання, обліку, контролю

Соціальна група

сукупність людей, громадян, згрупованих за ознаками спільності інтересів, видів діяльності, місця проживання, історичної спільності, єдності поглядів.

Соціальний розвиток

аспект людського розвитку, що передбачає нормальні умови для здійснення відтворювальних процесів в суспільстві (освіта, послуги, відпочинок та ін.).

Спеціалізація господарства району

орієнтація господарства району на виробництво товарів і послуг для зовнішньо районного споживання. Передбачається, що продукція галузей спеціалізації під впливом природних, соціальних, економічних, історичних факторів і географічного положення району виробляється ефективно з народногосподарської точки зору. Передбачається, що район може споживати частку продукції своїх галузей спеціалізації.

Стійкий розвиток

сталий розвиток. В формулюванні ООН - розвиток суспільства, який дозволяє задовольняти потреби теперішніх поколінь, не завдаючи шкоди можливостям, що залишаються для прийдешніх поколінь для задоволення їхніх власних потреб. Сталий розвиток в розумінні Світового банку - управління сукупним капіталом суспільства в інтересах збереження і збільшення людських можливостей.

Субвенція

вид грошової допомоги місцевим органам влади з боку державного бюджету, на відміну від дотацій надається на фінансування певного заходу і підлягає поверненню в разі порушення її

цільового використання.

Суб'єкти державної регіональної політики

органи державної влади, представницькі органи та органи місцевого самоврядування.

Субсидія

кошти, що спрямовуються з бюджету вищого рівня до бюджету нижчого рівня за цільовим принципом і підлягають поверненню у разі нецільового використання

Суспільне споживання

вартість послуг, призначених для задоволення потреб суспільства і тих, що споживаються членами суспільства разом (послуги управління, оборони, безпеки та ін.).

Територіальна громада

жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр. Формами вирішення територіальною громадою питань місцевого значення виступають місцеві референдуми чи загальні збори громадян

Територіальна дезінтеграція

процес, який супроводжується втратою інтеграційного впливу центральної влади і може завершитись втратою територіальної цілісності

Територіальна цілісність

принцип міжнародного права який означає, що ніхто не має права шляхом агресії або іншими діями всередині держави відокремити частину державної території

Територіальне верховенство

атрибут держави і принцип міжнародного права Означає що в межах державної території влада

держави (законодавча виконавча судова) є найвищою верховною відносно всіх юридичних та фізичних осіб (це стосується також іноземних юридичних та фізичних осіб). Усі зобов'язані підпорядковуватися волі держави, відображеній у законі.

Територія

частина поверхні суходолу з властивими їй природними, а також створеними в результат людської діяльності властивостями і ресурсами. Є середовищем проживання і діяльності людей, інтегральним економічним ресурсом, невід'ємною частиною екологічної системи. Територія виступає конкретним географічним простором для розміщення на ній об'єктів і визначає просторові відносини між ними та людьми, що на ній мешкають. Отже, територія - це специфічний ресурс, який має певну місткість або межі освоєння.

Технопарк

технологічний центр, до якого входить невелика кількість підприємств з передовою технологією, які виконують замовлення на створення і освоєння нових розробок, виробництво суперсучасних устаткування та приладів.

Технополіс

сімейство наукомістких підприємств, об'єднаних з науково-дослідними та навчальними центрами для розробки високих і надвисоких технологій, створення сприятливих умов для генерації ідей та їх реалізації.

Транспортно-географічне положення

одна з характеристик економіко-географічного положення об'єкта, що виявляється в його відношенні до шляхів сполучення і транспортних вузлів, які є одними з головних факторів розвитку цього об'єкта через реалізацію різноманітних зв'язків, а також у транспортній доступності до інших географічних об'єктів, що впливають на його розвиток.

Унітарна держава

форма державного устрою, при якій територія держави не має в своєму складі федеративних одиниць (штатів, земель, тощо), а поділяється на адміністративно-територіальні одиниці (департаменти, області, райони та ін.). В унітарній державі діє єдина для всієї держави конституція, єдина система органів влади, що створює передумови для централізованого керівництва суспільними процесами, посилення впливу центральної влади на всій території

держави. Переважна більшість сучасних держав - унітарні (Франція, Італія, Іспанія, Японія, Польща, Угорщина, Албанія, Монголія, В'єтнам).

Управління

свідомий цілеспрямований вплив з боку суб'єктів, органів на людей та економічні об'єкти, що здійснюється з метою спрямувати їх дії і отримати бажані результати

Управління регіональне

цілеспрямований вплив органів місцевого самоврядування (регіональних органів) на підприємства і організації регіону з метою досягнення загальнорегіональних цілей

Управлінська стратегія

система концептуальних положень про найефективніші напрями розвитку регіональних систем, розв'язання великих територіальних проблем і розміщення продуктивних сил країни

Ядра економічних районів

осередки господарського розвитку, з яких іде подальший розвиток району. Відповідають потужним агломераціям, загальні функції яких можуть мінятися з часом, але без втрати їхнього значення і впливу на суміжні території.

Якість життя

узагальнююча соціально-економічна категорія, включає в себе не лише рівень споживання матеріальних благ і послуг (рівень життя), а й задоволення духовних потреб, здоров'я, тривалість життя, умови навколишнього середовища, морально-психологічний клімат, душевний комфорт

Єдиний економічний простір

економічна зона, утворена декількома державами, що об'єднались в економічний союз. У межах цієї зони досягається високий ступінь єдності і узгодженості економічних дій, використовується єдина валюта, вводиться єдине мито, закладаються основи єдиної економічної політики

Інвестиція

всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект. Такими цінностями можуть бути кошти, цільові банківські вклади, паї, акції та інші цінні папери; рухоме і нерухоме майно (будинки, споруди, устаткування та інші матеріальні цінності); майнові права, що впливають з авторського права; досвід та інші інтелектуальні цінності; сукупність технічних, технологічних, комерційних та інших знань, оформлених у вигляді технічної документації, навичок і виробничого досвіду, необхідних для організації того чи іншого виду виробництва, але не запатентованих («ноу-хау»); права користування землею, водою, ресурсами, будинками, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права.

Інвестор іноземний

суб'єкт, що здійснює інвестиційну діяльність на території країни, зокрема юридичні особи, створені відповідно до законодавства іншого, ніж законодавство країни, фізичні особи - іноземці, які не мають постійного місця проживання на території країни і необмежені у дієздатності іноземної держави, міжнародні урядові і неурядові організації, інші іноземні суб'єкти інвестиційної діяльності

Інкубатор

структура, що спеціалізується на створенні сприятливих умов для ефективної діяльності малих інноваційних (венчурних) фірм, які розробляють оригінальні науково-технічні ідеї

Інновації

нововведення в галузі техніки, технології, організації праці і управління, що базуються на використанні досягнень науки та передового досвіду, а також використання цих новацій в різноманітних сферах діяльності.

Інтегральні райони

по значенню близькі до економічних районів, бо при виділенні їхніх меж враховується просторова диференціація багатьох галузей, а також інші фактори, зокрема адміністративний поділ.

Інтелектуальний капітал

капітал, втілений в знаннях, вміннях, досвіді, кваліфікації людей. Віддача такого капіталу має місце у вигляді якості і продуктивності праці робітників

Інтенсифікація управління

удосконалення управління шляхом кращої організації управлінської праці, удосконалення методів розробки управлінських рішень, раціонального скорочення кількості інформації, уніфікації документів та ін. Інтенсифікація управління передбачає його удосконалення без відносного збільшення апарата управління.

Інформаційне поле

частина географічного простору, в межах якої можливе здійснення обміну інформацією. В додатку до окремої країни: 1) географічна протяжність всіх векторів зв'язку (поштового, електронного та ін), який можливий з території даної країни; 2) частина географічного простору, на яку сягає вплив засобів масової інформації даної країни

Інформаційний сектор економіки

сукупність галузей господарства, продуктом яких є інформаційний продукт або засіб його виробництва. До нього входять: виробництво науково-технічної інформації, галузі її обробки, зберігання, передача, перетворення інформації, а також підприємства, які випускають комп'ютери (знаряддя обробки інформації). Інформація сьогодні розглядається як один з найважливіших ресурсів розвитку суспільства поряд з матеріальними, енергетичними і людськими. Ринок інформації включає: освіту, наукові дослідження і розробки, засоби масової інформації і зв'язку, інформаційні машини і обладнання, інформаційні послуги.

Інфраструктура

комплекс виробничих і невиробничих галузей та сфер діяльності, які забезпечують процес і умови відтворення. Основна виробнича інфраструктура включає мережі енергозабезпечення, внутрішньовиробничий транспорт зв'язок тощо. Соціальна інфраструктура призначена для забезпечення умов існування і відтворення робочої сили, житла, охорони здоров'я, освіти і т. д.

Інфраструктура ринкова

комплекс галузей, підгалузей і сфер діяльності, головне завдання яких полягає в доведенні товарів від виробників до споживачів (транспорт, постачання, збут, банки, біржі тощо).

Перечень ссылок

Источники, использованные в материалах

Концептуальні засади стратегії розвитку Харківського регіону. Бондаренко Л.М., Внукова Н.М., Лімонова Л.О., Лисиця Н.М., Лямець В.І., др. / Харків. ВАТ "Модель Всесвіту". 2002. -52с.

Системний аналіз. Вступний курс – 2-е вид, перероб. та допов.. Лямець В.І, Тевяшев А.Д. / Харків. ХНУРЕ. 2004. -408с.

Мельник С.А. Управління регіональною економікою. Київ. КНЕУ. 2008. -124с.

Стеченко Д.М. Управління регіональним розвитком. Київ. Вища школа. 2000. -223с.

Регіональний економічний розвиток. Навч. посіб. Татт Браян, Грей Пат, Крайник О.П. / За редакц. О.П.Крайник. Ленінград . Ліга-Прес. 2003. -280с.

Харківське обласне статистичне управління Харківська область в 2010 році: Статистичний щорічник. Харків. . 2010. -300с.